

*Александар Љубомировић**
Београд

КВАЛИТАТИВНА АНАЛИЗА САДРЖАЈА ИСКАЗА О КОНЦЕПТУ „СРПСКОГ СВЕТА”: ТУМАЧЕЊА ЊЕГОВИХ ОПОНЕНАТА

Сажетак

У овом раду се представљају исходи истраживања о начину на који концепт „српског света” интерпретирају његови опоненти. Ради се о прилично значајном приступу за разумевање, као и важном кораку ка јаснијем дефинисању концепта у научним оквирима, имајући у виду да су „српски свет” више популаризовали његови противници, него његови пропагатори. Због тога се рад заснива на методологији квалитативне анализе садржаја исказа водећих несрпских, односно страних друштвених актера, који су у својим јавним наступима, објављеним од стране српских, регионалних и западних медија, настојали да дискредитују концепт. Притом, анализа концепта се ограничава на опсервирање начина на који га виде његови опоненти, а користећи се њиховим исказима као примерима дискурзивног обликовања и конструисања стварности. Наведени приступ је значајан за разумевање „српског света” као таквог, јер се и даље ради само о менталној конструкцији, те је фокус рада усмерен на процесе концептуализације стварности код његових противника. На основу обављене анализе, аутор долази до закључка да искази противника указују да се код њих истиче само једна, територијална или

* Имејл адреса: aleksljubomirovic@hotmail.com; ORCID: 0009-0003-5932-7438.

Аутор је студент прве године Докторских међународних и европских студија на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

геополитичка, димензија. Та димензија је, на основу њихових исказа, преузета од већ постојећег концепта „руског света” (*русский мир*) и служи за спровођење спољнополитичких интереса Руске Федерације на Балкану, а наводно је такође базирана на великодржавним тежњама српског политичког врха, као и на неоствареној идеји „велике Србије”. Коначно, узимајући у обзир да се ради о прилично неистраженом концепту, представљене су и потенцијалне области и приступи за будућа научна истраживања и анализу „српског света”.

Кључне речи: „српски свет”, концепт, Велика Србија, „руски мир” („руски свет”), Србија

УВОД

После изјаве тадашњег министра одбране Александра Вулина (Beta 2020a), која датира од 26. септембра 2020. године, у којој је по први пут неки од истакнутих функционера Владе Републике Србије употребио израз „српски свет” у јавном простору, почела је дискусија о његовој природи, предвођена понајвише водећим несрпским, односно страним или регионалним друштвеним актерима, који концепту од његовог настанка, најблаже речено, нису били наклоњени. Тиме су популаризацији појма „српски свет” заправо више допринели његови противници, него његове присталице, што потврђује и историчар др Александар Раковић (2022), један од истакнутих идеолога концепта у уводним деловима његове књиге *Српство и православље*: „Иако то нису хтели, сви они су тиме [...] рекламирали нови појам – Српски свет” (11–12). Поред водећих српских друштвених актера, који су углавном благонаклоно гледали на концепт, редом су бошњачки, црногорски, хрватски и у нешто мањој мери албански и западноевропски медији, преносећи обично исказе својих политичких и интелектуалних елита, почели да критикују појаву израза „српски свет” у јавном простору, тумачећи га обично као обнову иредентистичких и великодржавних тежњи српског државног врха (Vukićević i Tuhina 2021). И поред тога што је „српски свет” постао битан део политичког и етноцентричног наратива у медијима, он је остао поприлично неразјашњен, поготово

ако се узме у обзир да не постоје званични или јавно доступни документи у којима се концепт дефинише, као што је случај, рецимо, са концептом „руског света” (*русский мир*), с којим га често пореде, а који је део приступа меке моћи и спољнополитичке стратегије Русије од 2007. године (Tishkov 2008, 10). Концепт је, дакле, производ етноцентричног и првенствено политичког дискурса, као и когнитивна манифестација многобројних друштвених актера с утицајем да формирају јавно мњење, али и начина на који га они разумеју и употребљавају у њиховим медијским наступима и интервјуима. Према томе, ова анализа обухвата реконструкцију управо тих менталних структура које се извлаче из различитих изјава државних функционера, као и других истакнутих друштвених актера о појму „српског света”, са фокусом на његове опоненте, објављених у најрелевантнијим српским и страним медијским кућама. Аутор ће се у раду ослањати првенствено на методолошки приступ који је у научним круговима познат као квалитативна анализа садржаја, а путем које се тежи систематском обрађивању и анализирању садржаја из јавних исказа с намером да се из података извуку смислени увиди и обрасци који ће помоћи у дефинисању начина на који у јавности концепт „српског света” тумаче његови противници. Ради се, дакле, о прилично значајном приступу за боље разумевање, као и важном кораку ка даљем дефинисању „српског света” у научним оквирима, пре свега ако се има у виду да су популаризацији самог појма допринели више његови противници него пропагатори. Ова тема рада је такође актуелна и веома значајна како за политичко, тако и научно поље, будући да анализирани концепт „српског света” и његове различите реинтерпретације имају значајне импликације у сфери политичког, али и на перцепцију Републике Србије и српског народа у страним јавностима. На крају, биће представљен синопсис одабраних резултата анализе, као и могуће перспективе за даље истраживачке намере када је у питању анализа концепта „српског света”.

МЕТОДОЛОШКА ОСНОВА РАДА И ИСТРАЖИВАЧКИ СТАТУС О КОНЦЕПТУ „СРПСКОГ СВЕТА”

Методологија овог научног рада фокусира се на квалитативну анализу садржаја изјава о поново актуелизованом концепту „српског света”. У раду се посматрају начини на које концепт тумаче његови

противници, користећи пажљиво одабране јавне изјаве као примере дискурзивног обликовања и конструисања стварности. Такав методолошки приступ је веома значајан када је реч о концепту „српског света”, јер се квалитативна анализа садржаја по правилу сматра начином за одређивањем које речи су присутне у тексту или скупу текстова, али и да се открије смисао садржаја порука у тим текстовима (Carley 1990, 2). Сходно томе, она представља методолошки приступ који се користи у друштвеним наукама за систематско проучавање текстуалних података, али и покушава одредити текстуално значење (Gheyle and Jacobs 2017, 2). Дакле, ова техника омогућава истраживачима да разумеју значења, теме и обрасце у садржају неког текста, било да се ради о интервјуима, чланцима, блогovima или неким другим форматима. На пример, у истраживању медијских представљања, квалитативна анализа садржаја може помоћи у разоткривању начина на који друштвени актери разумеју неки феномен, што може имати значајне импликације за социјалне идентитете, културне и етноцентричне наративне, или уопштено јавну перцепцију једног друштва и народа. Према томе, ова методологија је обично индуктивна, а заснива се на испитивању одређених тема, као и важних увида који се извлаче из унапред прикупљених података. Основни принципи тог методолошког приступа подразумевају да се узорци података састоје од релевантних и наменски одабраних текстова, који могу дати информације о главним истраживачким питањима (Zhang and Wildemuth 2017, 319). Текст се потом кодира у тематске категорије, што укључује идентификовање кључних тема и образаца, док после следи интерпретација добијених података, где истраживачи анализирају значење и контекст идентификованих тема. На самом крају, квалитативна анализа садржаја по правилу производи различите типологије или описе, као и изјаве субјеката у којима се одражава начин на који они посматрају друштвене догађаје, реалност и свет око себе (Berg 2001, 186). Упрошћено, овај методолошки приступ представља значајан алат за прераду недовољно обрађених података у вредне закључке или увиде. Овај процес подразумева више од самог посматрања или читања, а обухвата истраживање кључних тачака, категоризацију значајних разлика и идентификацију понављајућих образаца који би, у супротном, остали непримећени (Krippendorff 2004, 17). Овај методолошки приступ, усмерен на систематску анализу садржаја, од изузетне је важности за разумевање начина

на који опоненти перципирају, интерпретирају и користе израз „српски свет” у јавном дискурсу, као и за детаљније проучавање самог концепта, који, због недостатка званичних дефиниција, остаје углавном ментални конструкт.

Концепт „српског света” остао је релативно непознат у академским круговима, те га краси свега неколико објављених научних доприноса, како у иностранству, тако и у Србији, за разлику од, рецимо, концепта „руског мира” са којим га редовно пореде његови опоненти. У научним часописима објављеним на територији Републике Србије, постоји свега један рад, под називом „Стварање ’Српског света’: Квалитативна анализа садржаја јавних исказа о концепту и дефинисање његових димензија” из 2024. године од аутора овог текста. У том раду, аутор настоји да, на основу доступних исказа високих српских званичника и академске елите, дефинише концепт и уведе га у научни оквир, те да јасније разграничи његове различите димензије, чиме се ослања на анализу Микала Коздре (*Michal Kozdra*), који је имао сличан приступ при анализи концепта „руског мира” (Љубомировић 2024, 108). Оно што посебно привлачи пажњу је чињеница да има више објављених научних радова о концепту „српског света” у иностранству, него на територији Републике Србије. То доводи до закључка да је интересовање за концепт веће изван граница Србије, него у њеним оквирима, те су анализи правог значења и природе наведене синтагме, поред научних радова, посвећене и многобројне студије, емисије, чланци, истраживања и интервјуи. Међу научним доприносима објављеним у иностранству, издвајају се, пре свега, они који су написани од стране црногорских, босанских и немачких, с циљем да се у њима наметне наратив о „српском свету” као „копији” „руског мира” или новој верзији „велике Србије”. Једно од првих истраживања на тему концепта спровео је Дигитални форензички центар (ДФЦ) из Подгорице, под насловом “The Serbian World – Originally Borrowed Concept” (2021), у ком се он представља као стратегија Србије за стицање утицаја у Црној Гори, као и намера да се она интегрише у политички и државни простор српског народа. Наведени подгорички центар је исте године објавио и прилично опширну студију „Улога Русије на Балкану: Случај Црне Горе”, финансирану од стране америчког Стејт Департамента (State Department), у којој једно цело поглавље посвећује управо упоредној анализи два концепта – „српског света” и „руског мира” – за које се тврди да су идентична, те да овај

први служи спољнополитичким интересима Руске Федерације у Црној Гори и генерално на Балканском полуострву (Kentara 2021, 16). Међу истакнуте радове спада и онај објављен од стране немачко-босанског института *Pangea*, насловљен „Српски свет” Александра Вучића: Ново камелеонство и рукопис старог великосрпског сна”, у којем аутор представља новонастали концепт као камуфлирану верзију „велике Србије” и стратегију српског државног врха за прекрајање граница Босне и Херцеговине (БиХ). Ту је и научни допринос немачког комуниколога Томаса Бреја (*Thomas Brey*) (Brey 2022), назван “Staatsziel Revisionismus: Die Jugoslawienkriege und Russlands Angriff auf die Ukraine”, где се „српски свет” такође представља на негативан начин и то у контексту руског напада на Украјину, што подразумева да ће, налик „руског мира”, и српски концепт прерасти у „агресиван” пројекат са тенденцијом да изведе „инвазију” на своје суседе.

Према томе, иако су у дебату о „српском свету” укључени сви значајни друштвени актери, што је концепт учинило важним делом медијског дискурса, академска пажња, нарочито у Србији, остаје недовољно усмерена на ту тему. Овај рад се стога усмерава на менталне процесе обликовања концепта од стране значајних несрпских друштвених актера, који укључују политичку и академску елиту, као и на начине концептуализације реалности. Учеснике у дискурсу треба схватити као елите симболичке моћи које располажу адекватним ресурсима за стварање конструкција заједнице и контролу медија. Ове елите могу, такође, да утичу на размишљања других и да обликују јавно мњење, углавном путем медија (Kozdra 2018, 62). Према методологији квалитативне анализе садржаја, истраживање концепта „српског света” ослања се на унапред одабране текстове који одговарају на кључна питања рада. Ови текстови укључују критичке изјаве истакнутих противника „српског света” у распону од 2020. до 2024. године, објављене у преко тридесет медија, као што су *Политика*, *Танјуг*, *Радио-телевизија Србије (РТС)*, *Данас*, *Новости*, *Бета*, *Н1* (Србија), *Ал Џазира (Al Jazeera)*, *Федералне*, *Слободна Босна*, *Истрага* (Федерација БиХ), *Јутарњи лист*, *Хрватска радио-телевизија (ХРТ)*, *Телевизија Лаудато* (Хрватска), *Вијести*, *Побједа*, *ДФЦ*, *Дневне новине* (Црна Гора). Поред наведених домаћих и регионалних медија, анализиране су и изјаве дате и објављене у релевантним страним, односно западним медијским кућама, попут *Associated Press*, *Foreign Policy*, *Neue Zürcher Zeitung*, *Deutsche Welle*,

Radio Slobodna Evropa, Der Standard, Welt, Die Presse, Luxemburger Wort и *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Сходно наведеном, фокус анализе садржаја исказа истакнутих друштвених актера о појму „српског света” биће стављен на раздобље од 2020. до 2024. године и поред тога што је период од 2016. до 2020. године подједнако важан ради бољег разумевања околности под којима је појам настао. У наведеном раздобљу су његови идеолози, за које се сматрају Миљан Глишић, оснивач интернет радија *Снага народа*, Гојко Раичевић, оснивач телевизије *ИН4С*, као и историчар др Александар Раковић, осмислили и разрадили савремену идеју концепта „српског света”. Додуше, у том периоду појам није стекао већу видљивост и заступљеност у јавном простору. Зато ће примарни фокус рада бити на анализи исказа у периоду од 2020. године, када је израз „српски свет” по први пут употребљен од стране једног високог функционера Владе Републике Србије, чиме је он такође промовисан на највишем политичком и државном нивоу. Тада је концепт постао саставни део политичког и етноцентричног дискурса како у Републици Србији, тако и широм територије бивше Југославије и западне политичке хемисфере.

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА КОНЦЕПТА „СРПСКОГ СВЕТА” У ИСКАЗИМА ЊЕГОВИХ ОПОНЕНАТА

Дакле, непосредно после изјаве Александра Вулина у којој је први пут неки истакнути функционер Владе Републике Србије употребио израз „српски свет” у јавном простору, почиње и дискусија о његовој природи, предвођена углавном водећим несрпским друштвеним актерима, који наведеном концепту од самог почетка нису били наклоњени. Поред српских друштвених актера, који су већински благонаклоно посматрали концепт, редом су црногорски, бошњачки, хрватски, а у нешто мањој мери албански и западноевропски медији, преносећи обично изјаве својих политичких и академских елита, почели да критикују појаву „српског света”, тумачећи га као обнову иредентистичких или великодржавних тежњи политичког врха Републике Србије (Vukićević i Tuhina 2021). Први у низу високих званичника из региона који је свега три дана после Вулинове изјаве започео са тврдњама да је појам „српски свет” заправо само „еуфемизам за идеју Велике Србије” био је тадашњи председник Црне Горе Мило Ђукановић. Он је такође

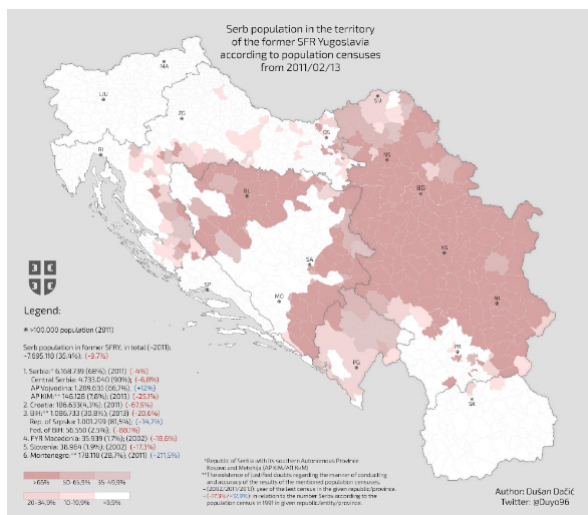
поистоветио тај концепт са спољнополитичким интересима Руске Федерације на Балкану: „Та политика упорно инсистира да је Црна Гора српска држава која би морала бити у оквиру стратешких, безбедносних и спољнополитичких интереса Русије” (Beta 2020b). Затим је 23. септембра 2021. године у програму ХРТ емитован документарни филм посвећен концепту, под насловом „Што је ’српски свет’?”, где је, притом, било речи и о томе ко су главни идеолози концепта „српског света”. После је и хрватска телевизија *Лаудато*, блиска Римокатоличкој цркви, емитовала специјал под називом „Српски свијет”, где је хрватски геополитичар Здравко Микулић констатовао да је концепт „српског света” наставак опасног сна о „великој Србији”, а да су „главни идеолози Српског свијета Иринеј Буловић [епископ бачки СПЦ] и Александар Раковић” (LaudatoTV 2021). Док за епископа бачког Иринеја Буловића није било сличних претпоставки, медији су наставили да Раковића представљају као водећег архитекту концепта. Први о томе пише загребачки *Јутарњи лист*, када оптужује Раковића да ствара план за српско уједињење који је назвао „српски свет”. Убрзо потом, 20. септембра исте године, *Ал Цазира* је објавила чланак у ком се тврди да је Александар Раковић идејни творац ове синтагме која има за циљ да политички уједини три српске престонице: Београд, Бањалуку и Подгорицу (Nikolaidis 2020). Ове тврдње потврђује Раковић у својој књизи *Српство и православље* (2022), у којој пише следеће: „Од друге половине 2020. године до данас (2022) загребачки, подгорички, сарајевски и западни медији пишу о мени као ’идеологу српског света’ и ’идеологу великосрпског пројекта’” (11). Дакле, важно је разумети да су опоненти „српског света” играли значајну, ако не и пресудну улогу у изградњи слике и наратива о концепту, те да је њихово поимање концепта у јавности веома драгоцено како би се он боље разумео и дефинисао у научним оквирима. Поред бројних тумачења о његовој природи, противници су први објавили и карту како би на један визуелан начин појаснили изглед геополитичке или територијалне димензије концепта. Прва је опет ХРТ објавила карту „српског света” који би обухватао границе Републике Србије, Српске и Црне Горе, као и делове северно од реке Ибар на Косову и Метохији. Овај концепт би, према њиховим претпоставкама, потенцијално могао да укључи чак и Северну Македонију, у којој српски народ чини, према најновијем попису свега 1,3 посто популације (State Statistical Office 2021).

Карта 1. Територијална димензија концепта „српски свет”, представљена на ХРТ 23. септембра 2021. године

Извор: Nikolić 2021.

Такав приказ „српског света”, изузев Македоније, одговара и тренутној етничкој расподели српског народа на простору Балкана, о чему сведочи и мапа картографа Душана Дачића, на којој су приказани резултати пописа становништва у републикама бивше СФР Југославије, спроведени у интервалу од 2011. до 2013. године. Карта 2. Распоређеност српског етничког становништва на територији бивше СФР Југославије према пописима становништва из периода 2011–2013

Извор: картограф Душан Дачић (@Dujao96).

Напослетку, у књизи *Нови српски историјски атлас* Чедомира Антића, Предрага Ј. Марковића и Ивана Матејића (2022) такође је објављена карта „српског света”, названа „Савремена политичка карта српског народа”. На тој карти, поред већ наведених територија, обухваћен је и Савез српских општина у Федерацији БиХ, као и општине са српском националном већином у Хрватској, и тако су заокружене све области које се налазе у склопу „српског света”.

Карта 3. Савремена политичка карта српског народа, објављена у *Новом српском историјском атласу*

Извор: Антић, Марковић и Матејић 2022, 324.

Наратив о границама и њиховом прекрајању, који је постао приметан кроз објављивање карти о изгледу територијалне димензије концепта „српског света” на начин на који га виде његови опоненти, дакле, општеприсутан је код истакнутих несрпских политичких и интелектуалних елита, што се понајбоље да приметити у саопштењима и емисијама хрватских друштвених актера и медија. Занимљиво да је такав наратив скоро два века, од самог почетка српске борбе за независну и уједињену националну државу, присутан код политичке и интелектуалне елите из суседних земаља, које су

непрекидно шириле „забринутост” о намерама Срба да прекрајају границе и реализују своје великодржавне пројекте (Крестић 1998, 134). Од средине 19. века, ове континуиране оптужбе настају због непрестаних тежњи српског народа за националним ослобођењем и уједињењем, које су задрале у империјалне интересе великих сила, а са друге стране, у великодржавне амбиције и захтеве суседних земаља и нација као што су, примера ради, Албанија, Бугарска, Хрватска и Мађарска. Таква тактика је одавно позната, а регионалне политичке и интелектуалне елите су је наследиле од „колевке оптужби великосрпске претње”, Хабсбуршке монархије (Попов 2008, 9). Оптужујућу српске елите за „великосрпски национализам”, регионални доносиоци одлука су у Србима видели главну препреку за реализацију својих великодржавних пројеката на којима су доследно и упорно радили, држећи се макијавелистичког принципа да су, ради остваривања властитих циљева, сва средства дозвољена, што је понекад укључивало чак и геноцидно уништавање Срба (Крестић 1998, 123–124).

Границе, додуше, не представљају искључиво физичке географске објекте, него и когнитивне конструкције. Оне су повезане са механизмима социјалне инклузије, али и ексклузије, које постављају разлике између различитих култура и цивилизација, укључујући, у овом контексту, и различите „светове”. Политичке елите често користе ове менталне конструкте у јавном дискурсу, поседујући институционалну или симболичку моћ. Међутим, ове конструкције не остају само плод нечијих когнитивних представа, већ постају темељ за формирање савремених идентитета, иницирање конкретних акција и развој политичких агенди. Коначно, концепти се могу схватити као когнитивне структуре које обухватају менталне представе, знања, асоцијације и емоције, чиме се формира оквир за разумевање како физичког, тако и симболичког простора у којем егзистира одређена заједница (Laruelle 2015, 8–10). Откако је постао саставни део савременог политичког и етноцентричног дискурса, „српски свет” је постао изузетно битан део наратива о когнитивним представама, границама, као и концептима, пре свега са фокусом на њихове различите димензије. О моделима или различитим димензијама „српског света” у контексту националне политике српског народа говорио је један од идејних твораца концепта Александар Раковић: „Ако бих протумачио Вучићев модел српског света, била би реч о културном повезивању. За разлику

од Вулиновог, који је јасно дефинисан као државно повезивање. Дакле, српски свет није концепт који је једнозначан или стриктан” (Новости 2021). Према квалитативној анализи садржаја јавних исказа истакнутих српских друштвених актера, поново актуелизовани концепт „српског света” састоји се од најмање пет димензија: територијалне, националне, културолошке, психосоцијалне и верске (Љубомировић 2024, 111). Појам постаје додатно замршен када се разматрају изјаве опонената „српског света”, међу које првенствено спадају несрпски друштвени актери из Западне Европе, као и из земаља суседа Републике Србије, а који поједностављивањем и приказивањем истог као једнодимензионалног (територијални аспект) настоје да га дискредитују у својим јавним наступима и интервјуима. Њихов поглед на концепт је, дакле, дијаметрално супротан оном српске интелектуалне и политичке елите, односно његових пропагатора. Док се код српских друштвених актера концепт своди на пет димензија, код његових опонената постоји свега једна, која „српски свет” представља као „пандан” пројектима попут „велике Србије” или „руског мира”. Сходно томе, код опонената „српског света” постоји свега једна, и то територијална компонента. Из тог разлога, предстојећа поглавља настоје да покажу на који начин у јавним наступима опоненти „српског света” тумаче и приказују поново актуелизовани концепт.

„СРПСКИ СВЕТ” КАО КОНЦЕПТ ПРЕУЗЕТ ОД ОРИГИНАЛНОГ „РУСКОГ МИРА”

Посебно занимљив наратив који се непрестано појављује у изјавама опонената концепта је многобројно поређење „српског света” са знатно познатијим „руским миром”, или „руским светом”, како гласи његов званични превод на српски језик. Недуго након промовисања концепта на највишем политичком нивоу, као и тренутка када он постаје неизоставан део медијског мејнстрима, настају и његова поређења са „руским миром”, који је део званичне спољне политике Владе Руске Федерације најкасније од 2007. године, када је Владимир Путин у својству руског председника потписао одлуку о оснивању истоимене фондације *Русский мир* (Tishkov 2008, 10). Занимљиво је да су управо несрпски или страни друштвени актери првобитно покренули наратив о „српском свету” као продуженој руци руске спољне политике на Балкану. Међу страним актерима

који су започели поређења „српског света” са појмом „руског мира”, истиче се некадашњи председник Црне Горе Мило Ђукановић са споменутом изјавом (Beta 2020b). Овде привлачи пажњу поготово чињеница да изјава датира од 30. септембра 2020. године, што је свега три дана након говора Александра Вулина у ком први пут неки високо позиционирани српски функционер у јавном простору користи термин „српски свет”. То би подразумевало да је етикетирање српског концепта као „копије” „руског мира” подједнако старо као и употреба кованице у јавности од стране српских друштвених актера. Недуго после тог поређења, излази и прва студија о „српском свету” на енглеском језику, објављена на сајту ДФЦ-а, који је основан од стране Атлантског савеза Црне Горе и уско повезан са Демократском партијом социјалиста Црне Горе (ДПС), чији је вишедеценијски председник био управо Мило Ђукановић. У раду “The Serbian World – the originally borrowed concept” (DFC 2021) по први пут се у академским круговима намеће теза да је концепт „српског света” заправо „еквивалент” „руског мира”, као и да је од њега „позајмљен”: “The notion – the Serbian world is equivalent to the initiation of the Russian world” (3)¹. Даље, у студији објављеној на страници ДФЦ-а, насловљеној „Улога Русије на Балкану: Случај Црне Горе”, цело поглавље посвећено је поређењу два концепта, док се такође наводи да је „у политичко-безбедносној синергији ове две државе [Србије и Русије] креиран и конструкт тзв. српског света, који се снажно ослања на руски концепт фондације Руски свет” (Kentara 2021, 79). Чак је и Сигурносно-обавештајна агенција Хрватске (SOA), у свом годишњем извештају, у којем се набрајају претње по безбедност региона, писала о „српском свету”, за који се говори: „концепт тзв. српског света пласиран из Србије и подупрт из Русије додатно дестабилизује Западни Балкан” (Zebić 2021). Наставља се у истом тону: „Поједини носитељи државне политике у Србији промовишу концепт српског света као јединственог српског политичког народа, односно јединствене политичке и државне заједнице свих Срба на југоистоку Европе у којој сви Срби требају следити један политички смер” (SOA 2021, 28). Да је такав наратив општеприсутан у Хрватској, потврђује изјава њеног бившег председника Стјепана Месића: „У унутрашње ствари Црне Горе се, преко Српске православне цркве умешала политика за коју се очекивало да је нестала са ових

¹ „Појам Српског света је еквивалент увођења Руског света” (DFC 2021, 3).

простора, а која се промовише кроз поруку такозваног 'српског света'" (Durović 2021).

Поређења са „руским миром” почела су све чешће да се појављују у изјавама несрпских друштвених актера са почетком ратних дејстава у Украјини крајем фебруара 2022. године. Од тог тренутка многи високи званичници и остали друштвени актери из иностранства почињу да интензивно поистовећују концепт „српског света” са његовим наводним руским „панданом”, поготово у контексту прекрајања међународно признатих граница. Опет је изјава Мила Ђукановића покренула тај наратив у интервјуу датом за грчке новине *Katimerini* 21. марта 2022. године, у коме он тврди да „кроз историју Балкана није никада био проблем да се нађе повод за рат”, те да се пројекат „Руског света” у региону бивше Југославије заправо зове „Српски свет” а да се Црна Гора „сматра његовим природним делом” (Beta 2022). Свега неколико месеци касније Ђукановић је поново коментарисао концепт на Балканском интеграционом форуму: „Русија се годинама интензивно припремала за идеју историјског ревизионизма [...]. Због тога је промовисана идеја 'руског света' која је на Балкану доживела своју реплику као 'српски свет'" (Новости 2022). Недуго затим, Албин Курти (*Albin Kurti*) у свом интервјуу за *The Geopost*, 4. јуна 2023. године, саопштава: „Није изненађујуће, јер док Кремљ има за циљ да оствари руски свет [...], Београд има за циљ да оствари српски свет” (Venhari 2023). Неколико дана касније, на конференцији одржаној у Дубровнику, Курти поново наглашава да је концепт „српског света” преузет од руског, те да тзв. „Косово мора да се обрачуна са насилним екстремистима [...] који верују у 'српски свет' и виде га са руским светом” (Hina 2023). Да се не ради о изолованим случајевима, потврђује научни рад Томаса Бреја (Brey, 2022), у којем аутор посвећује цело поглавље поређењу два концепта за која тврди да су сродна. Бреј наводи како оба концепта имају за циљ да прекрајају постојеће границе како би ујединили своје народе у једну заједничку државу (37–38). У светлу рата у Украјини, такав наратив доспео је чак и до Одбора за спољне послове Европског парламента, који је хрватски члан Председништва БиХ Жељко Комшић упозорио да, путем „српског света”, Русија шири свој утицај на Балкану: „Како другачије назвати политику [...] Србије, а назвали су је 'српски свет', идентично такозваном 'руском свету'. Како другачије назвати отворено мијешање [...] у унутрашња питања БиХ, [...] а да то не личи на Путиново позивање на заштиту руског народа у Украјини” (Federalna 2022).

Поред наведених су и представници бошњачке политике и академске елите дали свој поглед на концепт „српског света”. Непосредно после почетка рата у Украјини, за време свог обраћања на седници Главног одбора Странке демократске акције (СДА), њен дугогодишњи председник и бивши члан Председништва БиХ Бакир Изетбеговић је говорио о „српском свету” и оценио да је то локална иначица „руског мира”: „Створена је српско-хрватска спрега у БиХ, која укључује и Загреб и Београд, кокетирање са Русијом, подривање позиције високог представника и слабљење међународног фактора који стабилизује ситуацију у БиХ” (Политика 2022б). Изетбеговић, попут других бошњачких политичара и интелектуалаца, убеђује јавност у то да постоје везе Бањалуке и Београда са Москвом тако што проналази везу између „српског света” и „руског мира”, при чему лидер СДА изражава мишљење да је српска варијанта намењена за локалну примену (Кременовић 2022). После скупа поводом годишњице Покрета социјалиста (ПС), на коме је председник те партије Александар Вулин изјавио да „српски свет [види као један] политички и државни простор, [који треба да се оствари] апсолутно мирно, без испалењеног метка” (Beta 2021b), реаговала је тадашња министарка спољних послова БиХ Бисерка Турковић. Она је том приликом исказала: „Вулинове изјаве су најбољи показатељ одакле долази дестабилизација региона и блокаде и опструкције европског пута Босне и Херцеговине, али и осталих држава региона”, и тиме се придружила наративу да српски државни врх путем „српског света” служи руским политичким интересима на Балкану (Sovrlić 2021). На крају, ту је и опширна анализа професора Универзитета у Сарајеву Хамзе Карчића за магазин *Foreign Policy* (Karcic 2023), у којој пише: “What ‘Greater Serbia’ failed to achieve by brute force in the 1990s may now be attempted by hybrid means. Political state capture from within independent states, rather than military incursion, seems to be Serbia’s preferred method for pursuing the dream of a ‘Serbian world’”². Његовим тезама се придружује и Армина Галијаш, политиколог у Центру за Студије Југоисточне Европе на Универзитету у Грацу, која за аустријски лист *Der Standard* пише како је српски државни врх преузео идеју од

² „Оно што ‘Велика Србија’ није успела да постигне грубом силом 1990-их, сада се може покушати хибридним средствима. Чини се да је политичко заузимање државе унутар независних држава, а не војни упад, преферирани метод Србије за остварење сна о ‘Српском свету’” (Karcic 2023).

концепта „руског мира” и свој великодржавни пројекат преименовао у „српски свет”: „У Русији је концепт ’Руски мир’ [...] након 2007. године постао идеолошко оружје за успостављање сфере утицаја. Ово је наводно имало за циљ да заштити Русе изван Русије и да их једног дана поново уједини у једну државу. Великосрпска идеја је поново осмишљена око 2020. године под називом ’Српски свет’, а као инспирација је послужио руски модел” (Galijaš 2022).

КОНЦЕПТ „СРПСКОГ СВЕТА” – ЕУФЕМИЗАМ ЗА „ВЕЛИКУ СРБИЈУ”?

Поред наведеног поређења са „руским миром”, опоненти „српског света” концепт непрестано поистовећују и са великодржавним пројектима „велике” или „Хомогене Србије”, па чак у неколико наврата и са чувеним националним програмима попут „Начертанија” Илије Гарашанина из 1844. године (званичан) и „Меморандумом” Српске академије наука и уметности (САНУ) (незваничан) (Јовић 2021). Поистовећивање са великодржавним пројектима и идејама из прошлости је можда и најбољи пример како противници „српског света” настоје да га дискредитују у јавном простору и представе један мултидимензионалан концепт као чисто територијални или једнодимензионални са територијалним претензијама. Такво тумачење концепта се јавља када је хрватски председник Зоран Милановић угостио његовог тадашњег црногорског колегу Мила Ђукановића. Након што је истом приликом Ђукановић појам „српског света” означио као еуфемизам за великосрпску политику, Милановић додаје да ће указивање на тај концепт бити његов примарни задатак на западним форумима: „Посебно убудуће мој задатак ће бити, да својим суговорницима високе и највише разине на Западу, јер Црну Гору видим на Западу, скренем позорност на ове ствари [Српски свет] о којима у ствари знају мало, и не занимају их” (Vukićević i Tuhina 2021). Надовезујући се на то, Милановић је казао да у региону постоји нерешена ситуација, јер власт у Београду „лупета о српском свету”, наводећи да Загреб не сматра Суботицу делом „хрватског света” (Beta 2021a). Да је у Хрватској то постао општеприхваћени наратив о „српском свету”, потврђује и бивши председник те земље Стјепан Месић, који сматра да су на Балкану и даље активна великодржавна настојања и пројекти, те „да нису сви схватили да се границе не могу мењати”, додавши: „Имали смо 100.000 мртвих а

граница се није променила ни милиметар. Враћамо се на оне поруке 'српског света' које је Илија Гарашанин слао попут 'уједињење земаља где год живе Срби', потом Стевана Мољевића, члана штаба Драже Михаиловића, који је пласирао идеје о проширењу српских граница" (Vukićević i Tuhina 2021). Да су хрватски политичари отишли најдаље са дискредитацијом концепта у јавности, говори и изјава министра спољних и европских послова Хрватске Горана Грлића Радмана који је, коментаришући изјаву Александра Вулина о нужности стварања „српског света” како би се заштитили сви Срби, рекао да потпредседник Владе Републике Србије „промовише поражену великосрпску политику” (Al Jazeera 2021). Напоследку, Томислав Сокол, посланик Хрватске демократске заједнице (ХДЗ) у Европском парламенту, каже: „Не само да Београд није спреман на договор око Косова, него је великосрпски хегемонизам постао кључан фактор нестабилности у суседним државама. Политика 'Српског света' можда је највидљивија у Црној Гори, која уз помоћ Српске православне цркве жели вратити земљу у српску и руску интересну сферу” (Aktuelno 2024).

Ипак, најгласнији противници концепта „српског света” су истакнути друштвени актери из Црне Горе, међу којима се издваја Мило Ђукановић, који је у више наврата означавао појам „српског света” као модернизовану верзију „велике Србије”, с циљем да се угрозе друге државе у суседству Србије, али и идентитет других народа на Балкану: „Верујем да би се у овом тренутку аутори тог плана задовољили неким федералним устројством кључних српских центара унутар тог српског простора, али нема никакве сумње да њихов коначан циљ јесте обједињавање тог српског простора, а на тај начин угрожавање других држава и угрожавање идентитета других народа, почев од Црногораца” (Beta 2020b). За време сусрета са двојицом тадашњих чланова Председништва БиХ, Жељком Комшићем и Шефиком Џаферовићем, 4. јуна 2021. године, Ђукановић је поново изјавио: „Однос Србије према Црној Гори у овом времену неодољиво личи на однос Србије према суседним државама током 90-их година [...] Под плаштом бриге за наводно угрожена права српског народа у суседним државама суштински се угрожава суверенитет суседних држава. То се дешавало деведесетих година и епилог знамо” (Vukićević i Tuhina 2021). На тај наратив се надовезао и ДФЦ у споменутој студији „Улога Русије на Балкану: Случај Црне Горе”, у којој се наводи да је „српски свет”

заправо модификација идеје „велике Србије” чија реализација може довести до дестабилизације региона и компликовања безбедносне ситуације. Притом, додаје се да је идеја о „великој Србији” била један од главних узрочника распада Југославије и крвавих етничких сукоба који су вођени деведесетих година (Kentaga 2021, 16). После пораза ДПС-а на парламентарним изборима, Ђукановић је наставио да коментарише концепт и представља га јавности као претњу. Након што је скупштина Црне Горе изгласала неповерење влади Здравка Кривокапића, он је изјавио за *Deutsche Welle*: „Великосрпски национализам из Београда је схватио да су победом њихових миљеника отворена врата за нову анексију Црне Горе, овог пута кроз пројекат ’Српског света’. То се није догодило зато што смо имали државно-одговорну опозицију коју је предводила ДПС” (Политика 2022а). После доласка нове владе у Црној Гори, предвођене Милојком Спајићем, у бечком листу *Der Standard* изашао је чланак Аделхајд Велфл (*Adelheid Wölfel*) под насловом „Нова влада у Црној Гори жели улазак у ЕУ, али и приближавање Србији“, у ком ауторка тврди да је нови премијер близак властима у суседној Србији, те да „Српски свет не значи повлачење нових граница по сваку цену – најпре се ради о утицају на нивоу пропаганде и институција. Идеја ’Српског света’ служи и интересима Кремља који се увек стара за немир и дестабилизацију на Балкану” (Rujević 2023). После победе Јакова Милатовића на председничким изборима, која је означила крај вишедеценијске владавине Мила Ђукановића, изашао је ауторски текст бошњачког новинара Авда Авдића, у ком пише да је победом Милатовића, „српски свет” добио излаз на море, те да ће сад опет Црна Гора бити обала српског мора (Avdić 2023).

Штавише, бошњачки противници „српског света” били су подједнако гласни у свом противљењу поново актуелизованом концепту као и њихови црногорски пандани. Док се међу црногорским актерима обично истицала политичка елита, међу бошњачким друштвеним актерима су концепт „српског света” негативно коментарисали како њихови припадници интелектуалне елите, тако и доносиоци одлука на државном нивоу. Тако је на питање да ли треба синтагму „српски свет” озбиљно схватити, Шефик Џаферовић, бивши бошњачки члан Председништва БиХ, одговорио потврдно: „То је опасна порука, која представља наставак реторике о Великој Србији, односно Милошевићев вокабулар о ’свим Србима у једној држави’” (Aktuelno 2021). Такав наратив се понавља у ауторском

тексту др Нермина Турсића за интернет портал *Слободна Босна*, у ком између осталог он наводи: „’Српски свет’ је модифицирана врста софистицираног великосрпства прилагођеног новим, савременим околностима. Циљ му је јасан. Кроз формулацију интегрираног српства потребно је поново створити јединствен ’српски простор’ који би био усклађен са интересима ’матичне државе’” (Tursić 2024). Поред њега је још један бошњачки политиколог, Јасмин Мујановић, исказао мишљење о концепту, тврдећи да се ради о неоствареним великодржавним амбицијама српског политичког врха из 1990-их година: “During the Yugoslav Wars, this idea was known by a different name: ‘Greater Serbia’. [...] It is perhaps the most dangerous idea in European politics today, and therefore a threat to the entire continental order” (Mujanović 2021)³. На то се надовезује студија бошњачког института *Pangea*, са седиштем у Немачкој, у ком аутор Адмир Мулаосмановић наводи да је „Српски свет Александра Вучића умивени [...] концепт Велике Србије” и додаје да је он последица буђења „великосрпских аспирација на крилима јачања Српске напредне странке” (Mulaosmanović 2021, 25).

На крају, било је и албанских и западноевропских актера који су у својим јавним обраћањима поистовећивали „српски свет” са концептом „велике Србије”, али не у истој мери као њихове бошњачке, хрватске и црногорске колеге. Међу њима се истицао актуелни премијер самопрокламоване, такозване „Републике Косово”, Албин Курти, својим примедбама о концепту „српског света”, где је индиректно изјавио да је то ништа друго до наставак пројекта „велике Србије”: „Дакле, он [Александар Вулин] који је некада био потпредседник странке ’ЈУЛ’, коју је водила Милошевићева супруга Мира Марковић, данас је [...] хваљен да је изумитељ појма ’Српски свет’” (Venhari 2023). Међу противницима „српског света” издваја се и бивши председник Републике Словеније Борут Пахор, који током отварања 17. издања Бледског стратешког форума поручио да Европска унија треба да уложи напоре како би убедила Србију да одустане од идеје „српског света” и додатно учврсти своју прозападну политичку оријентацију: „Званична политика Србије да одустане од идеје српског света, да одустане од подршке сепаратистичким стремљењима у БиХ, као и да успешно оконча

³ „За време југословенских ратова ова идеја је била позната под другим именом: ’Велика Србија’. [...] То је можда најопаснија идеја данашње европске политике, а самим тим и претња целом континенталном поретку” (Mujanović 2021).

дијалог са Косовом” (Sandžacke 2022). Поред водећих друштвених актера из бивше Југославије, ту је и немачки политиколог Михаел Мартенс (*Michael Martens*), који је дао своје виђење концепта „српског света”: „Београд никада није одустао од сна о ’Великој Србији’. Само што је пројекат сада познат под другим називом, оним ’српски свет”” (Martens 2023). Коначно, ту је и интерпретација Тобија Вогела (*Toby Vogel*), аналитичара Савета за политику из Брисела: „Чини се да је то наставак пројекта ’Велике Србије’ [...], мада очигледно мирним средствима и артикулацијом визије [...] – Вучића као вођи свих Срба” (Vukićević i Tuhina 2021).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Спроведена квалитативна анализа садржаја исказа водећих опонената концепта „српског света”, међу које спадају претежно несрпски, односно страни званичници, као и остали важни друштвени актери, доводи до закључка да они путем њихових јавних наступа настоје да наведену синтагму представе у што негативнијем светлу, али и као одређену врсту претње. Та претња је, према увидима из различитих изјава и тумачења противника концепта, заснована на тврдњи да је „српски свет” заправо модернизована верзија или еуфемизам за идеју „велике Србије”. Занимљиво у том контексту је свакако да је такав наратив, и поистовећивање комплексних националних програма и концепта од „Начертанија” до „српског света” са „великом Србијом”, код политичке и интелектуалне елите из суседних земаља општеприсутан сада већ скоро два века, од самог почетка српске тежње за независном и уједињеном националном државом у 19. веку. Тај наратив налаже да у српском политичком и државном врху постоји непрекидна тежња за прекрајањем туђих граница с намером да се реализује вишевековни сан о стварању једне „велике Србије”. Стога је феномен под називом „велика Србија” једно од најмоћнијих средстава борбе против интереса и егзистенцијалних права српског народа, предвођене од стране разних противника, а која без прекида траје сада већ два века, чинећи ову антисрпску кампању скоро подједнако дугом као и сама српска борба за националну државу. На основу јавно доступних изјава противника „српског света” у периоду од 2020. до 2024. године, може се закључити да је наратив о новом српском концепту постао такође део те кампање од тренутка када је постао неизоставни део

медијског мејнстрима. Та кампања је искључиво попримила нови облик и име, што се такође види на основу тумачења противника „српског света”, који поново актуелизовани концепт представљају као еуфемизам за „велику Србију”.

Поред тога, на основу садржаја исказа противника „српског света” такође се долази до закључка да је према њиховом тумачењу он заправо преузет од концепта „руског мира”, који је, слично као његов наводни српски „пандан”, настао након распада једне наднационалне творевине (Совјетског Савеза), у тренутку када велики број Руса живи изван граница Руске Федерације. Противници „српског света” почели су да интензивније пореде два концепта од 2022. године и почетка ратних сукоба у Украјини, управо из разлога што је, по њима, „руски мир” у релативно кратком периоду прерастао из званично усвојене руске спољнополитичке стратегије и приступа меке моћи у оправдање за „инвазију” Грузије (2008) и Украјине (2022), као и „анексију” Крима (2014) (Pierer 2020). На тај начин они кроз своје јавне наступе и изјаве, у светлу рата у Украјини, упорно намећу наратив да ће развојни пут српског појма бити налик руском, те да „српски свет” представља део експанзионистичке и месијанске политике српског државног врха која ће у блиској будућности, попут свог наводног руског „пандана”, имати за циљ да прекраја границе својих суседа, како би ујединио све Србе у једну савезну државну заједницу. Штавише, оно што посебно привлачи пажњу је чињеница да постоји извесно преклапање и континуитет у етноцентричном и поготово политичком дискурсу противника концепта „српског света”, с обзиром да су готово сви релевантнији регионални и западноевропски друштвени актери преузели (скоро) идентичан наратив и циљано етикетирали српску синтагму као „копију” „руског мира” или нову верзију „велике Србије”.

Притом, на основу спроведене квалитативне анализе садржаја исказа опонената појма „српског света” такође може да се дође до закључка да, за разлику од српских друштвених актера код којих постоји најмање пет димензија или модела, код његових противника истиче се искључиво једна (територијална или геополитичка), путем које се „српски свет” представља као нови српски великодржавни пројекат (Љубомировић 2024, 124). Такво тенденциозно свођење комплексног и мултидимензионалног концепта на свега једну димензију, као и његово поједностављивање на искључиво територијалну димензију, има за циљ да „српски свет”

дискредитује у јавном простору и међународној арени, а поготово код истакнутих западних доносиоца одлука, што се првенствено може видети у многобројним изјавама, пре свих, црногорских и хрватских друштвених актера.

На самом крају, узимајући у обзир да је реч о прилично новом и неистраженом појму, вреди навести и потенцијалне притупе за будућа истраживања и анализу концепта „српског света” у научним оквирима. Као прво, пошто је „српски свет” често поистовећиван са „великом” или „Хомогеном Србијом”, требало би их упоредити, те утврдити да ли се ради о наставку тих пројеката или о уникатној идеји, са потпуно другачијим намерама. Притом, вреди анализирати „српски свет” као приступ меке моћи Републике Србије, јер се уистину концепт, попут „руског мира” или „Франкофоније”, такође базира на појму меке моћи развијеном од стране Џозефа Наја (*Joseph Nye*). У том контексту, треба упоредити, уз помоћ компаративне анализе, концепте „српског” и „руског” света, јер су често поређени од стране њихових опонената, те утврдити да ли је први заиста преузет од потоњег или се, пак, ради о јединственом пројекту. Напослетку, треба детаљније да се истражи генеза и настанак савремене верзије појма од 2016. године, када је развијен од стране својих идеолога, па све до данашњег дана, када је прихваћен као једна озбиљна државна идеја.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Антић, Чедомир, Предраг Ј. Марковић и Иван Матејић. 2022. *Нови српски историјски атлас*. Београд: Институт за савремену историју, Напредни клуб.
- Јовић, Никола. 2021. „Идеја и ’баук’ српског света.” *Печат*, 17. септембар 2021. Последњи приступ 12. август 2024. <https://www.pecat.co.rs/2021/09/ideja-i-bauk-srpskog-sveta>.
- Кременовић, Младен. 2022. „Зашто се Изетбеговић уплашио ’српског света’?” *Политика*, 29. мај 2022. Последњи приступ 16. август 2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/508389/Zasto-se-Izetbegovic-uplasiosrpskogsveta>.
- Крестић, Василије Ђ. 1998. *Геноцидом до Велике Хрватске*. Нови Сад: Матица српска; Београд: Архив Србије.

- Љубомировић, Александар. 2024. „Стварање ’Српског света’: Квалитативна анализа садржаја исказа о концепту и дефинисању његових димензија.” *Национални интерес* 48 (2): 105–133. doi: 10.5937/nint48-51349.
- Новости*. 2021. „СРПСКО УЈЕДИЊЕЊЕ - СУПЕРИОРНА ИДЕЈА: Историчар Александар Раковић на ХРТ-у о концепту око ког се дигла велика прашина.” *Новости*, 25. септембар 2021. Последњи приступ 13. август 2024. <https://www.novosti.rs/c/vesti/politika/1039443/srpsko-ujedinjenje-superiorna-ideja-istoricar-aleksandar-rakovic-hrt-konceptu-oko-kog-digla-velika-prasina>.
- Новости*. 2022. „МИЛУ СЕ ПРИВИЂАЈУ АГРЕСОРИ: Ђукановић се на Балканском интеграционом форму поново устремio на Русију, Србију и РС.” *Новости*, 18. новембар 2022. Последњи приступ 12. август 2024. <https://www.novosti.rs/c/crna-gora/vesti/1173965/milu-prividjaju-agresori-djukanovic-balkanskom-integracionom-formu-ponovo-ustremio-rusiju-srbiju>.
- Политика*. 2022а. „Ђукановић: Одбранили смо Црну Гору од великосрпског национализма.” *Политика*, 7. фебруар 2022. Последњи приступ 16. август 2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/498966/Dukanovic%20OdbranilismoCrnuGoruodvelikosrpskognacionalizma>.
- Политика*. 2022б. „Изетбеговић: ’Српски свет’ је балканска верзија ’руског света’.” *Политика*, 26. мај 2022. Последњи приступ 10. август 2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/508220/Izetbegovic-Srpski-svet-je-balkanska-verzija-ruskog-sveta>.
- Попов, Чедомир. 2008. *Велика Србија: стварност и мит*. Сремски Карловци - Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Раковић, Александар. 2022. *Српство и православље: Историја, вера, политика II*. Београд: Институт за европске студије.
- Актуелно*. 2021. „Džaferović za beogradski ’Danas’: ’Srpski svet’ treba ozbiljno shvatiti, to je samo drugi naziv za Veliku Srbiju.” *Sandžačke novine*, 18. septembar 2021. Последњи приступ 18. август 2024. <https://sandzackenovine.rs/dzaferovic-za-beogradski-danas-srpski-svet-treba-ozbiljno-shvatiti-to-je-samo-drugi-naziv-za-veliku-srbiju>.

- Aktuelno*. 2024. „Sokol: Velikosrpski hegemonizam ključni faktor nestabilnosti na Balkanu, politika 'srpskog sveta' najvidljivija u Crnoj Gori.” *Aktuelno*, 18. januar 2024. Последњи приступ 14. август 2024. <https://www.aktuelno.me/politika/sokol-velikosrpski-hegemonizam-kljucni-faktor-nestabilnosti-na-balkanu-politika-srpskog-sveta-najvidljivija-u-crnoj-gori>.
- Al Jazeera*. 2021. „Grlić Radman o Vulinovu 'srpskom svetu': To je poražena osvajačka politika.” *Al Jazeera*, 6 septembar 2021. Последњи приступ 21. август 2024. <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2021/9/6/grlic-radman-o-vulinovu-srpskom-svijetu-to-je-porazena-osvajačka-politika>.
- Avdić, Avdo. 2023. „Evropa (i) SAD u crnogorskom ruskom ruletu: Sad će opet Crna Gora bit obala srpskog mora.” *Istraga*, 3. april 2023. Последњи приступ 14. август 2024. <https://istraga.ba/evropa-i-sad-u-crnogorskom-ruskom-ruletu-sad-ce-opet-crna-gora-bit-obala-srpskog-mora>.
- Berg, Bruce L. 2001. *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Boston: Allyn and Bacon.
- Beta*. 2020a. „ВУЛИН: Вучић је председник свих Срба, треба да ствара Српски свет.” *Новости*, 27. септембар 2020. Последњи приступ 14. август 2024. <https://www.novosti.rs/c/vesti/politika/920976/vulin-vucic-predsednik-svih-srba-treba-stvara-srpski-svet>.
- Beta*. 2020b. „Ђукановић: Српски свет је еуфемизам за идеју велике Србије.” *Danas*, 30. септембар 2020. Последњи приступ 21. октобар 2024. <https://www.danas.rs/svet/djukanovic-srpski-svet-je-eufemizam-za-ideju-velike-srbije>.
- Beta*. 2021a. „Milanović: Vlast u Beogradu lupeta o 'srpskom svetu'. Subotica nije 'hrvatski svet'.” *Nedeljnik*, 27. септембар 2021. Последњи приступ 21. август 2024. <https://www.nedeljnik.rs/milanovic-vlast-u-beogradu-lupeta-o-srpskom-svetu-suubotica-nije-hrvatski-svet>.
- Beta*. 2021b. „Vulin: 'Srpski svet' jedan državni prostor, ostvarićemo ga bez ispaljenog metka.” *NI*, 18. jul 2021. Последњи приступ 10. септембар 2024. <https://n1info.rs/vesti/vulin-srpski-svet-jedan-drzavni-prostor-ostvaricemo-ga-bez-ispaljenog-metka>.

- Beta*. 2022. „Đukanović: „Ruski svet” na Balkanu je „srpski svet”, SPC je remetilački faktor.” *NI*, 21. mart 2022. Последњи приступ 6. септембар 2024. <https://rs.n1info.com/region/djukanovic-ruski-svet-na-balkanu-je-srpski-svet-spc-je-remetilacki-faktor>.
- Brey, Thomas. 2022. “Staatsziel Revisionismus: Die Jugoslawienkriege und Russlands Angriff auf die Ukraine.” *Südosteuropa Mitteilungen* Vol. 4: 36–45.
- Carley, Kathleen. 1990. “Content Analysis.” In *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, ed. R. E. Asher, 725–730. Edinburgh: Pergamon Press.
- Digitalni forenzički centar [DFC]. 2021. “The Serbian World – Originally Borrowed Concept: DFC analysis of the attempt to merge Montenegro into the Serbian world.” April 15, 2021. Последњи приступ 6. септембар 2024. <https://dfc.me/en/publikacije/the-serbian-world-an-originally-borrowed-concept>.
- Durović, Aneta. 2021. „Mesić: Neki u Beogradu žele Crnu Goru preko SPC uvesti u 'srpski svet'.” *Radio Slobodna Evropa*, 21. septembar 2021. Последњи приступ 11. август 2024. <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-srbija-spc-stjepan-mesic/31471204.html>.
- Federalna*. 2022. „Komšić: Srpski svet je identičan tzv. ruskom svetu.” *Federalna*, 15. mart 2022. Последњи приступ 10. август 2024. <https://www.federalna.ba/komsic-srpski-svet-je-identican-tzv-ruskom-svetu-lmkxo>.
- Galijaš, Armina. 2022. “Serbien und Russland: Ein Diskursvergleich zweier hegemonialer Mächte.” *Der Standard*, 3. jun 2022. Последњи приступ 16. август 2024. <https://www.derstandard.at/story/2000136187795/serbien-und-russland-ein-diskursvergleich-zweier-hegemonialer-projekte>.
- Gheyle, Niels and Thomas Jacobs. 2017. “Content Analysis: a short overview”. Internal research note. doi: 10.13140/RG.2.2.33689.31841. https://www.researchgate.net/profile/Niels-Gheyle/publication/321977528_Content_Analysis_a_short_overview/links/5a3bee680f7e9b10e23bb2f9/Content-Analysis-a-short-overview.pdf
- Hina*. 2023. „Kurti: Kosovo mora da se obračuna s ekstremistima koji veruju u 'srpski svet'.” *NI*, 9. jun 2023. Последњи приступ 16. jun 2024. <https://n1info.rs/vesti/kurti-kosovo-mora-da-se-obracuna-s-ekstremistima-koji-veruju-u-srpski-svet>.

- Karcic, Hamza. 2023. "Serbian expansionism growe after Montenegro elections." *Foreign Policy*, April 24, 2023. Последњи приступ 11. август 2024. <https://foreignpolicy.com/2023/04/24/serbia-balkans-expansionism-russia-montenegro-elections>.
- Kentara, Savo, ur. 2021. „Uloga Rusije na Balkanu: slučaj Crne Gore.” *Digitalni forenzički centar*. Cetinje: Atlantski savez Crne Gore. Последњи приступ 11. август 2024. <https://dfcme.me/wp-content/uploads/Studija-ruski-uticaj-MNE-online-4.pdf>.
- Kozdra, Michał. 2018. "The Boundaries of Russian Identity: Analysis of the Concept of Russkiy Mir in Contemporary Russian Online Media." *Lingua Cultura* 12 (1): 61–66. doi: 10.21512/lc.v12i1.2004.
- Krippendorf, Klaus. 2004. *Content analysis: An introduction to its methodology*. University of Pennsylvania: The Annenberg School for Communication.
- Laruelle, Marlene. 2015. "The 'Russian World': Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination." Washington DC: Center on Global Interests. https://www.researchgate.net/profile/Marlene-Laruelle/publication/344222398_The_%27Russian_World%27_Russia%27s_Soft_Power_and_Geopolitical_Imagination_Center_for_Global_Interests_Papers_May/links/5f5d7a0aa6fdcc11640ed901/The-Russian-World-Russias-Soft-Power-and-Geopolitical-Imagination-Center-for-Global-Interests-Papers-May.pdf
- LaudatoTV*. 2021. „Moja Hrvatska – Srpski svijet (Zdravko Mikulić)”. *YouTube*, 10. novembar 2021. Последњи приступ 21. август 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=HrE6lDamCcg>.
- Martens, Michael. 2023. "Vorteil Serbien." *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 5. jul 2023. Последњи приступ 19. август 2024. <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/krise-am-balkan-vorteil-serbien-19002636.html>.
- Mujanović, Jasmin. 2021. "'Greater Serbia' 2.0." *Critical Muslim*. Последњи приступ 18. август 2024. <https://www.criticalmuslim.io/greater-serbia-2-0>.

- Mulaosmanović, Admir. 2021. “Die Serbische Welt’ des Aleksandar Vučić: Tausend Gesichter und die Handschrift des Grossserbischen Traums./‘Srpski svet’ Aleksandra Vučića: Novo kameleonstvo i rukopis starog velikosrpskog sna.” *Pangea Research Institute*. November 14, 2021. Последњи приступ 18. август 2024. https://pangea-netzwerk.de/wp-content/uploads/2021/11/2021-11-14_pangea-research-institute-Srpski-svet-Aleksandra-Vucica_finalweb.pdf
- Nikolaidis, Andrej. 2020. „Ko će to još povjerovati u novu ’veliku Srbiju?’” *Al Jazeera*, 20. jul 2020. Последњи приступ 22. август 2024. <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2020/7/20/ko-ce-jos-povjerovati-u-novu-veliku-srbiju>.
- Nikolić, Dragan. 2021. „Što je ’srpski svet?’” *Hrvatska radio-televizija [HRT]*, 23. septembar 2021. Последњи приступ 19. август 2024. <https://vijesti.hrt.hr/svijet/sto-je-srpski-svet-3005389>.
- Pieper, Moritz. 2020. “Russkiy Mir: The Geopolitics of Russian Compatriots Abroad.” *Geopolitics* 25 (3): 756–779. doi: 10.1080/14650045.2018.1465047. <https://salford-repository.worktribe.com/OutputFile/1491398>
- Rujević, Nemanja. 2023. „Standard: ’Srpski svijet’ u Crnoj Gori?” *Deutsche Welle*, 1. novembar 2023. Последњи приступ 16. август 2024. <https://www.dw.com/bs/standard-srpski-svijet-u-crnoj-gori/a-67275914>.
- Sandžačke*. 2022. „Pahor: Beograd da odustane od ’srpskog sveta’ i podrške separatističkim nastojanjima u BiH.” *Sandžačke*, 30. avgust 2022. Последњи приступ 15. август 2024. <https://sandzacke.rs/featured/pahor-beograd-da-odustane-od-srpskog-sveta-i-podrske-separatistickim-nastojanjima-u-bih>.
- Sigurnosno-obaveštajna agencija [SOA]. 2021. „Javno izvješće 2020./21.” Последњи приступ 15. август 2024. <https://www.soa.hr/files/file/Javno-izvjesce-2020.pdf>.
- Sovrlić, Sanja. 2021. „Vulinov ’srpski svet’ izazvao tenzije s BiH, aktivisti kažu - atmosfera rata”. *NI*, 19. jul 2021. Последњи приступ 15. август 2024. <https://n1info.rs/vesti/vulinov-srpski-svet-izazvao-tenzije-s-bih-aktivisti-kazu-atmosfera-rata>.
- State Statistical Office, Republic of North Macedonia. 2021. *Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of North Macedonia*. Последњи приступ 28. август 2024. .

- Tishkov, Valery. 2008. "The Russian World – Changing Meanings and Strategies." *Carnegie Endowment for International Peace*, No. 95.
- Tursić, Nermin. 2024. „Analiza Doktora Tursića: 'Srpski svet' je moderna verzija projekta 'Velika Srbija!'” *Slobodna Bosna*, 3. jul 2024. Последњи приступ 17. август 2024. https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/363991/analiza_doktora_tursica_srpski_svet_je_moderna_verzija_projekta_velika_srbija.html.
- Venhari, Gynen. 2023. „Kosovski premijer Albin Kurti za The Geopost: Putin je opsjednut Kosovom, Srbija pokreće hibridni rat.” *Istraga*, 4. jun 2023. Последњи приступ 15. октобар 2024. <https://istraga.ba/kosovski-premijer-albin-kurti-za-the-gepost-putin-je-opsjednut-kosovom-srbija-pokrece-hibridni-rat>.
- Vukićević, Jasna, i Gjeraqina Tuhina. 2021. „'Srpski svet' - koncept koji region čini nervoznim.” *Radio Slobodna Evropa*, 19. октобар 2021. Последњи приступ 24. октобар 2024. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srpski-svet-srbija-balkan-/31521168.html>.
- Zhang, Yan and Barbara M. Wildemuth. 2009. "Qualitative Analysis of Content". In *Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science*, ed. Barbara M. Wildemuth, 318–329. Westport, CT: Libraries Unlimited. <https://www.drghazi.net/media/drghazi/documentary8.pdf>.
- Zebić, Enis. 2021. „Hrvatska sigurnosna služba upozorava na rizike ruskog utjecaja i 'srpskog sveta'.” *Radio Slobodna Evropa*, 27. septembar 2021. Последњи приступ 30. јул 2024. <https://www.slobodnaevropa.org/a/hrvatska-izvjesce-sigurnost-balkan/31480488.html>.

Aleksandar Ljubomirović*

Belgrade

QUALITATIVE CONTENT ANALYSIS OF PUBLIC STATEMENTS ABOUT THE “SERBIAN WORLD” CONCEPT: A CRITICAL REVIEW BY ITS OPPONENTS

Resume

This article aims to present the outcomes of the research on the way how the “Serbian world” concept is perceived by its opponents. This represents a particularly significant approach for better understanding and an essential step closer to defining the concept within scientific frameworks, given that it was popularized more by its opponents than its propagators. The methodology used in this paper includes a qualitative content analysis of public statements by leading non-Serbian (Western and regional) social actors who openly criticized the “Serbian world” in their public appearances. Simultaneously, the analysis of the concept is limited to observing the way it is seen by its opponents, using their statements as examples of the discursive construction of reality. This methodological approach is significant to understanding the “Serbian world” concept because it is mainly a mental construct, and the focus will thus also be on how the leading opponents mentally shape the world around them, as well as on the process of conceptualization of reality. Based on the research carried out, the author concludes that the statements of the leading opponents of the “Serbian world” indicate that for them, there is only one dimension of the concept, namely the territorial. According

* E-mail address: aleksljubomirovic@hotmail.com; ORCID: 0009-0003-5932-7438.

The author is a first-year student of the PhD Programme in International and European Studies at the Faculty of Political Science, University of Belgrade.

to their statements, that component of the concept was taken from the already existing “Russkiy mir” concept, serves to implement the foreign policy interests of the Russian Federation in the Balkans, and is based on the greater-state aspirations of the Serbian political leadership and the unrealized “Greater Serbia” idea. Finally, given that the concept is relatively unexplored, the paper aims to present perspectives for further research on the phenomenon.

Keywords: “Serbian world”, concept, “Greater Serbia”, “Russkiy mir” (“Russian world”), Serbia

* Овај рад је примљен 28. октобра 2024. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11. новембра 2024. године.